

ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ НАУКОВИХ РОЗРОБОК НА ПРИКЛАДІ АСКАНІЙСЬКОЇ КАРАКУЛЬСЬКОЇ ПОРОДИ ОВЕЦЬ

О.В. Сменова, аспірантка*

Інститут тваринництва степових районів імені М.Ф.Іванова “Асканія-Нова” – Національний науковий селекційно-генетичний центр з вівчарства

Викладено результати проведення вартісної оцінки наукової розробки зі створення асканійської каракульської породи овець методом річного рейтингу. Визначено річний рейтинг цієї породи, який становить 1,3 млн. грн, її первісна вартість 27,3 млн. грн, за якою об'єкти нематеріальних активів зараховуються на баланс бюджетної установи та авторська винагорода у розмірі 821 тис. грн. Пропонується організувати інвентаризацію об'єктів інтелектуальної власності, провести оцінку первісної вартості об'єктів нематеріальних активів методом річного рейтингу та оприбуткування на баланс підприємства.

Ключові слова: інновація, капіталізація, комерціалізація, трансфер, асканійська каракульська порода овець, роялті.

Інтеграція України у світовий простір спонукувала перехід на інноваційну модель розвитку майже всі сфери господарської діяльності. Це не обминуло й науку. У науковій сфері завершені розробки почали впроваджувати за інноваційними трансферними схемами, які передбачають капіталізацію та комерціалізацію об'єктів права інтелектуальної власності.

Згідно законодавства Європейського союзу – право використовувати інтелектуальну власність належить виключно власникам охоронних документів. Це, так би мовити, новий підхід комерційної реалізації об'єктів інтелектуальної власності [1].

Розробка методів створення об'єктів інтелектуальної власності, їх капіталізація та комерціалізація є невід'ємною складовою виконання науково-дослідних робіт, які забезпечують, у тому числі, і селекційно-генетичні досягнення.

* Науковий керівник – доктор с.-г. наук, доктор е.н. Власов В.І.

Термін капіталізація трактується як комплекс заходів щодо визначення об'єктів інтелектуальної власності, їх охорони, захисту та оцінки вартості шляхом розрахунку суми очікуваних доходів за весь період їх використання, обліку та введення в господарський обіг [1].

В процесі просування на ринок наукової продукції, як інтелектуальних досягнень, постає необхідність забезпечення її правовою охороною і захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності (далі ОІВ).

Згідно статті 1 Закону України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” трансфер технологій – це передача технологій, що оформляється шляхом укладення двостороннього договору між фізичними або юридичними особами, яким змінюються або припиняються майнові права і обов'язки щодо технологій або її складових [2].

Трансформація закінчених наукових розробок в інноваційну продукцію відбувається за трьома етапами:

1. Створення розробки (проведення фундаментальних та прикладних досліджень);

2. Привласнення, або капіталізація (визначення об'єкта майнового права, складання та подання заявки на сорт рослин, породи тварин, отримання авторського права, вартісна оцінка закінчених розробок, визначення авторської винагороди, постановка на бухгалтерський облік);

3. Передачі прав інтелектуальної власності, або комерціалізація (просування на ринок конкурентоспроможної інноваційної продукції).

Щоб сформулювати пропозиції інноваційних товарів на ринку інновацій постає необхідність створити ланцюг: патентні і наукові дослідження – патентування наукових розробок – інновація – інвентаризація ОІВ - вартісна оцінка ОІВ – постановка на бухгалтерський облік підприємства – введення в господарський обіг новостворених порід тварин – одержання винагороди у формі роялті, або паушального платежу, яке надає право ліцензіату використовувати об'єкт інтелектуальної власності.

Так, з впровадженням маркетингу наукової продукції у період з 2001 – 2005 рр. в мережі УААН були здійснені найвагоміші наукові трансфери: укладено 57 ліцензійних договорів на породи тварин, 4698 – на сорти рослин, з них у 625 договорах майнове право власності засвідчено патентом, а у 4073 – свідоцтвом придатності для поширення, 330 – на використання права власності на винаходи.

На замовлення агропідприємств науковими установами Академії виконано 1944 наукових і дослідно-конструкторських робіт, з них 592 договорів передано на комерціалізацію, а 133 спільних нау-

кових проектів виконувалось на договірних засадах. За даний період у наукових установах УААН проведено 3270 патентних досліджень, які забезпечують отримання інформації і проводяться відповідно до вимог стандарту ДСТУ 3575-97. В «Український інститут промислової власності» подано на експертизу 1287 заявок на винаходи і отримано 1282 патентів на винаходи, заявлених раніше [1].

Матеріал і методика досліджень. Матеріалом досліджень є наукова розробка зі створення асканійської каракульської породи овець, як об'єкта інтелектуальної власності. Основою досліджень були методи і підходи щодо оцінки об'єктів інтелектуальної власності. Інформаційною базою слугували: нормативно-законодавчі акти України, первинна документація сільськогосподарських підприємств, дані Державного комітету статистики України, наукові праці вчених з питань інтелектуальної власності та трансферу технологій.

Визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності проводиться із застосуванням трьох методичних підходів: витратного, прибуткового та ринкового. У рамках кожного підходу існує декілька методів: метод прямого відтворення, метод заміщення, метод вихідних витрат, метод порівняння продажів, метод річного рейтингу, метод прямої капіталізації доходів, надлишкового прибутку, роялті, звільнення від роялті.

Сьогодні в країні ще не існує офіційного методу визначення первісної вартості винаходу в аграрній сфері, як об'єктів інтелектуальної власності, але в працях учених-дослідників існують деякі пропозиції стосовно даного питання. Так, наприклад, Гонтар Д.Т. для оцінки нової молочної породи великої рогатої худоби пропонує використовувати метод річного рейтингу, який полягає у визначенні первісної вартості, враховуючи ціну, яка склалася на ринку на момент оцінки породи, або сорту. За первісною вартістю наукові розробки зараховують на бухгалтерський облік підприємств [5].

Рейтинг нової молочної породи :

$$P_p = O_p \times C_p = 10\,000 \text{ грн./рік} \cdot \text{гол.} \times 0,5 \text{ грн./л.} = 5\,000 \text{ грн./рік} \cdot \text{гол.}$$

Первісна вартість:

$$P_v = P_p \times T = 5\,000 \text{ грн./рік} \times 20 \text{ років} = 100\,000 \text{ грн.}$$

Справедлива вартість:

$$D_v = P_p \times O_c \times T_c \times K = 5\,000 \text{ грн./гол} \times 500 \text{ гол./рік} \times 10 \text{ років} \times 0,1 = 2\,500\,000 \text{ грн.} = 2,5 \text{ млн. грн.}$$

Отже, нова молочна порода ВРХ має рейтинг, який дорівнює 5,0 тис. грн. Первісна вартість становить 100 тис. грн, а справедлива – 2,5 млн. грн. за використання щорічно 500 корів протягом 10 років 250 тис. грн. роялті, або ж одноразово 2,5 млн. грн. паушального платежу.

Даний метод пропонує О.В. Захарчук для оцінки нового сорту пшениці [6].

Перед проведенням оцінки первісної вартості об'єктів інтелектуальної власності необхідним етапом постає проведення інвентаризації з питань виявлення ОІВ.

Відповідно до Порядку № 3162 інвентаризації та оцінці підлягає майно суб'єктів права державної власності, зокрема майно підприємств, установ та організацій УААН, відображене та невідображене в бухгалтерському обліку підприємства на дату інвентаризації.

Інвентаризація об'єктів інтелектуальної власності в установі проводиться з метою встановлення фактів їх наявності і використання в господарській діяльності, перевірки відображення в бухгалтерському обліку і у разі відсутності на балансі - оприбуткування.

Наявність об'єктів інтелектуальної власності встановлюється за документами, які були підставою для оприбуткування, або іншими документами, що підтверджують відповідні права. Такими документами є :

- патент на винахід (корисну модель);
- свідоцтво на право займатися племінною справою;
- патент на сорт рослин (породу тварин);
- авторський договір, або договір з організаціями, які управляють майновими правами авторів на колективній основі;
- договір та акти на прийняття наукових і дослідно-конструкторських розробок та інші документи.

Крім перерахованих до уваги приймається також наступний перелік документів, який конкретизується окремо для кожного випадку:

- акт використання ОІВ в господарському обороті;
- копія опису об'єкту з зазначенням області його використання;
- калькуляція витрат на створення та використання ОІВ, що включаються у собівартість продукції;
- довідка планово-фінансового підрозділу про ціну продукції, що випускається з застосуванням нематеріального активу, а також її рентабельність;
- звіт про патентні дослідження.

Наказом керівника установи затверджується склад інвентаризаційної комісії, до якої входять: головний бухгалтер установи, селекціонери або автори породи, експерти з оцінки державного майна, фахівці з питань інтелектуальної власності, представники бізнесу.

Інвентаризаційний опис складається на кожну породу окремо. Облік документів по породі закріплюється окремо за особою, яка призначається керівником установи, відповідальною за використання об'єктів нематеріальних активів.

Після інвентаризації необхідно провести оцінку первісної вартості розробки по створенню породи.

Вартісну оцінку створення порід тварин, або сортів рослин, розглядають як її капіталізацію. Спираючись на зарубіжний досвід, оцінка рівня капіталізації, за умовами ринкової економіки, проводиться множенням кількості продукції на її ринкову (біржову) ціну. При визначенні вартості створення порід тварин, як об'єктів інтелектуальної власності, розрахувати первісну вартість, виходячи з суми фактичних витрат практично неможливо через відсутність даних про понесені витрати протягом великого відрізка часу. Оскільки фінансування видатків на їх створення здійснюється по КЕКВ-100 "Поточні видатки", а це передбачає їх накопичення більше 10 років. При взятті на облік порід тварин, що були створені з використанням баз селекційних фондів визначення первісної вартості може здійснюватись за формулою:

$$P_r = O_r \times C_r, \text{ де:}$$

P_r – річний рейтинг породи;

O_r – річне поголів'я;

C_r – ринкова ціна худоби грн./гол.

В інституті "Асканія-Нова" 17 березня 2008 року Експертною комісією Міністерства АП України на підставі вивчення поданих для апробації матеріалів аналізу первинної документації та ознайомлення зі стадами базових племінних господарств було встановлено, що створено якісно новий цінний генофонд високопродуктивних каракульських овець, який цілком відповідає сучасним вимогам селекційних досягнень у тваринництві та перевищує цільові стандарти, передбачені програмою створення породи [3].

Головною селекційно-біологічною особливістю каракульської породи є висока адаптація до півдня України. Ці вівці характеризуються трьома типами конституції: ніжний, міцний і грубий.

Селекційна робота з даною породою спрямована на поліпшення смушкових якостей та підвищення багатоплідності. За виробничою класифікацією каракульську породу відносять до смушкових порід.

М'ясна продуктивність овець каракульської породи за результатами досліджень є досить високою. Баранчиків, які народжуються з малоцінними завитками, залишають на вирощування для подальшої реалізації на м'ясо.

Перед забоєм жива вага баранців 7,5-місячного віку становить 32 кг, а маса тушки – 17 кг, забійний вихід 47 - 50 %, вихід м'яса I сорту – 72 %.

Молочна продуктивність каракульських вівцематок за 97 днів лактації становить 59 кг з вмістом жиру 6,4-8,4 %, білка – 5,9-8,9 %, сухої речовини 5,9-7,0 %.

Молочність вівцематок залежить від типу конституції. Найвища молочність за 65 днів лактації – 42,2 кг притаманна вівцематкам міцного типу конституції, а найнижча – 36,4 кг ніжного [4].

Результати дослідження.

Визначення вартості створення поголів'я асканійської каракульської породи овець методом річного рейтингу

Загальне поголів'я каракульських овець складає:

- барани-плідники – 83 гол,
  - кількість продуктивних вівцематок – 1873 гол,
  - отримано всього ягнят – 2 233 гол,
  - з них на смушки – 440 гол,
  - на м'ясо – 755 гол,
  - на відгодівлю – 1038 гол,
  - вага 1 гол. 9 міс – 32 кг,
  - ціна смушка – 65 грн,
  - ціна 1 кг м'яса – 45 грн,
  - вихід бринзи на 1 вівцематку – 27 кг за ціною 30 грн/кг,
  - реалізація бринзи отриманої від 1873 вівцематок (у вартісному виразі) – 749 200 грн,
  - настриг немитої вовни на 1 гол – 3,0 кг по ціні 3 грн/кг,
  - реалізація вовни отриманої від 1956 гол – 16 857 грн,
  - вихід смушків на 440 гол – 28 600 грн,
  - вихід м'яса – 755 гол по ціні 45 грн, ж.в = 241 600 грн,
  - термін дії охоронного документа – 20 років,
  - розмір відсотків роялті за використання породи – 10 %,
  - термін використання породи 6 років (продуктивний вік вівці).
- Річний рейтинг асканійських каракульських овець становить:
 $P_r = 749\,200 + 16\,857 + 241\,600 + 28\,600 + 332\,160 = 1\,368\,417$ грн.

Первісна вартість даної породи:

$P_v = 1\,368\,417 \text{ грн} \times 20 \text{ рок} = 27\,368\,340 \text{ грн.}$

Первісною вартістю нематеріального активу вважається сума компенсацій за одержаний об'єкт.

Авторська винагорода за право використання даної породи:

$S_v = 1\,368\,417 \times 6 \text{ років} \times 0,1 = 821\,050 \text{ грн}$

Таким чином, асканійська каракульська порода має річний рейтинг, який дорівнює 1,3 млн грн. Первісна вартість становить 27,3 млн. грн, а розмір авторської винагороди складає 821 тис. грн протягом 6 років використання даної породи.

Відповідно до Листа Державного казначейства України від 25.08.2005 р. № 07-04/1654-6902 "Про постановку на бухгалтерський облік об'єктів права інтелектуальної власності, як нематеріальних активів, та проведення їх інвентаризації" створені нематеріальні

активи, згідно яких передається право власності бюджетній установі, зараховуються на баланс бюджетної установи за первісною вартістю.

Після отримання оціночної вартості настає етап постановки даної породи на бухгалтерський облік підприємства. Підставою для того мають бути охоронні документи: патент на винахід (корисну модель), свідоцтво на право займатися племінною справою, патент на породу тварин. Згідно проекту Закону України “Про охорону прав на селекційні досягнення у тваринництві” патент – це документ, який засвідчує виключне право селекціонера або його правонаступника на використання породи. Право патентоволодаря поширюється на товарну тварину, якщо вона була одержана від племінних тварин або племінного матеріалу без його дозволу.

Комісія надалі складає Акт введення в господарський оборот породи, як об’єкта права інтелектуальної власності. В Акті надається детальна характеристика даного об’єкта, підстава для його оцінки, правовий статус, очікуваний дохід за термін його використання та порядок розрахунку з авторами.

На основі Акту бухгалтерами установи складається Інвентарна картка обліку асканійської каракульської породи у складі нематеріальних активів та присвоюється інвентарний номер.

Відображення OIB на рахунках бухгалтерського обліку установи визначається згідно Інструкції з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ, затвердженої Наказом Державного казначейства України від 17 листопада 2000 р. № 64, Наказом Міністерства фінансів України “Про затвердження типових форм первинного обліку об’єктів права інтелектуальної власності у складі нематеріальних активів” від 22 листопада 2004 р. № 732.

Оприбуткування породи необхідно здійснити після отримання документів, що підтверджують їх визнання і права авторства, оскільки власник породи установа або автор мають право на передачу (продаж) її іншій особі або іншому підприємству, то в такому випадку складається договір на право користування породою тварин, в якому зазначена сума винагороди автору(ам), або власнику розробки, які можуть бути у вигляді роялті, паушального платежу, або комбінованої оплати.

Висновки. 1. Запропонований метод визначення первісної вартості і розміру винагороди на основі рейтингу ґрунтується на реальних показниках їх економічної окупності. Даний метод теоретично обґрунтований, зручний у користуванні і може широко застосовуватися для оцінки вартості будь-якого об’єкту інтелектуальної власності.

2. Авторська винагорода визначається у договорі про передачу прав на використання об'єктів інтелектуальної власності у вигляді відсотків від доходу, одержаного за використання породи, або у вигляді фіксованої суми.

3. Асканійська каракульська порода має бути оцінена і поставлена на бухгалтерській облік підприємства з послідуочим виходом на наукоємний ринок. Авторські права повинні бути захищені патентом, а авторам виплачена винагорода.

Список використаної літератури

1. Ситник В.П. Методичні підходи щодо створення об'єктів інтелектуальної власності, їх капіталізація і комерціалізація // Вісник аграрної науки. – 2006. - № 3 – 4. – С. 183 – 185.

2. Закон України “Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій” від 14 вересня 2006 р. № 143 – V.

3. Наказ Міністерства аграрної політики України № 176/36 від 18 березня 2009 р. “Про затвердження асканійської каракульської породи овець та її внутрішньопородних селекційних формувань”.

4. Вівчарство України. – К.: Аграрна наука, 2006. – 614 с.

5. Д.Т. Гонтар. Вартісна оцінка об'єктів інтелектуальної власності // Пропозиція. – 2002. - № 8 – 9. – С. 106 – 107.

6. О.В. Захарчук. Методи визначення вартості інтелектуальної власності на сорти рослин // Економіка АПК. - 2008. - №11. - С. 72 – 78.

7. Проект закону України “Про охорону прав на селекційні досягнення”.